

**ỦY BAN NHÂN DÂN TỈNH SƠN LA
TRƯỜNG CAO ĐẲNG SƠN LA**

**GIÁO TRÌNH
MÔN HỌC/MÔ ĐUN: THƯ VIỆN HỌC ĐẠI CƯƠNG
NGÀNH/ NGHỀ: THƯ VIỆN – THIẾT BỊ TRƯỜNG HỌC
TRÌNH ĐỘ: TRUNG CẤP**

*Ban hành kèm theo Quyết định số: 474 /QĐ-CĐSL ngày 27 tháng 08 năm 2020
của Hiệu trưởng Trường Cao đẳng Sơn La*

Sơn La, năm 2020

TUYÊN BỐ BẢN QUYỀN

Tài liệu này thuộc loại sách giáo trình nên các nguồn thông tin có thể được phép dùng nguyên bản hoặc trích dùng cho các mục đích về đào tạo và tham khảo.

Mọi mục đích khác mang tính lệch lạc hoặc sử dụng với mục đích kinh doanh thiếu lành mạnh sẽ bị nghiêm cấm.

LỜI GIỚI THIỆU

Thư viện học đại cương là môn khoa học cơ sở trong nội dung chương trình đào tạo của nghề thư viện, được bố trí giảng dạy trước khi học các môn cơ sở và các môn thuộc về kiến thức chuyên môn của nghề. Ngoài ra Thư viện học đại cương là môn học nghiên cứu những kiến thức cơ bản về thư viện học, sự nghiệp thư viện Việt Nam và nước ngoài, các nguyên tắc tổ chức sự nghiệp thư viện và là cơ sở để học các môn chuyên môn của nghề.

Việc trang bị các kiến thức nền tảng của môn thư viện học đại cương cho các sinh viên là một phần quan trọng trong giáo dục và đào tạo ngành Thư viện – Thiết bị trường học.

Giáo trình “Thư viện học đại cương” nhằm trang bị cho người học những kiến thức cơ bản về cơ sở lý luận của thư viện học, sự nghiệp thư viện ở Việt Nam và nước ngoài, các nguyên tắc tổ chức sự nghiệp thư viện và nghề thư viện.

Giáo trình được biên soạn dựa trên một số tài liệu tham khảo cập nhật, có giá trị và với mục tiêu cung cấp các kiến thức cơ bản về thư viện học, nội dung trình bày vẫn chưa được đầy đủ và không tránh khỏi thiếu sót. Chính vì thế, tác giả rất mong nhận được các ý kiến đóng góp, bổ sung để giáo trình ngày càng hoàn thiện hơn.

Tôi chân thành cảm ơn các đồng nghiệp trong bộ môn Quản lý văn hóa – Thư viện, Trường Cao đẳng Sơn La đã có những ý kiến đóng góp giá trị cho nội dung giáo trình và các tác giả đã biên soạn, chia sẻ các tài liệu bổ ích về cơ sở dữ liệu trước đây.

Sơn La, ngày tháng năm 2022

Biên soạn

Trần Thị Vinh Hoa

GIÁO TRÌNH MÔN HỌC/ MÔ ĐUN

Tên môn học/ mô đun: Thư viện học đại cương

Mã môn học/ mô đun: MH 09

Vị trí, tính chất, ý nghĩa và vai trò của môn học/ mô đun:

- Vị trí: Là môn khoa học cơ sở trong nội dung chương trình đào tạo của nghề thư viện, được bố trí giảng dạy trước khi học các môn cơ sở và các môn thuộc về kiến thức chuyên môn của nghề.

- Tính chất: Thư viện học đại cương là môn học nghiên cứu những kiến thức cơ bản về thư viện học, sự nghiệp thư viện VN và nước ngoài, các nguyên tắc tổ chức sự nghiệp thư viện và là cơ sở để học các môn chuyên môn của nghề.

Mục tiêu môn học/ mô đun:

- Về kiến thức:

+ Trình bày được những nội dung cơ bản về lý luận về thư viện, thư viện học, sự nghiệp thư viện VN và nước ngoài

+ Kể tên được các nguyên tắc tổ chức sự nghiệp thư viện

+ Trình bày được những nội dung cơ bản về nghề thư viện

- Về kỹ năng:

+ Phân biệt được các loại hình thư viện

+ Có kỹ năng đánh giá, phân tích bản chất, vai trò của thư viện trong đời sống xã hội, những quy luật hình thành và phát triển của sự nghiệp thư viện để vận dụng vào thực tiễn hiện nay

- Về năng lực tự chủ và trách nhiệm: Xây dựng lòng yêu nghề, say mê, tận tâm với nghề; có thái độ tích cực trong công tác tự học, tự bồi dưỡng trong thời gian đang học trong trường.

Nội dung của môn học/mô đun:

MỤC LỤC

TUYÊN BỐ BẢN QUYỀN	2
LỜI GIỚI THIỆU	3
GIÁO TRÌNH MÔN HỌC/ MÔ ĐUN	4
CHƯƠNG I: CƠ SỞ LÝ LUẬN CỦA THƯ VIỆN HỌC	8
1.1. Khái niệm thư viện học:.....	8
1.1.2. Đối tượng nghiên cứu và cấu trúc của thư viện học:.....	8
1.2.2. <i>Cấu trúc của thư viện học</i>	10
1.3. Vài nét về sự hình thành và phát triển của thư viện học:.....	10
1.3.1. Trên thế giới:	10
1.3.2. Ở Việt Nam:.....	12
1.4. Phương pháp luận và hệ phương pháp nghiên cứu trong thư viện học: 13	
1.4.1. Phương pháp luận:	13
1.4.2. Phương pháp nghiên cứu trong thư viện học	14
1.5. Mối quan hệ giữa thư viện học với các ngành khoa học khác:	20
1.5.1. Thư viện học với thư mục học:.....	20
1.5.2. Thư viện học và thư tịch học:.....	20
1.5.3. Thư viện học và thông tin học:.....	20
1.5.4. Thư viện học và những môn học khác:.....	21
1.6. Phân định loại hình thư viện:	23
1.6.1. Tiêu chí phân định loại hình thư viện	23
1.6.2. Cách phân định loại hình thư viện ở nước ngoài	25
1.6.3. Cách phân định loại hình thư viện ở Việt Nam	27
CÂU HỎI ÔN TẬP VÀ BÀI TẬP CHƯƠNG I	29
CHƯƠNG II: SỰ NGHIỆP THƯ VIỆN Ở VIỆT NAM VÀ NƯỚC NGOÀI	30
2.1. Khái niệm thư viện, chức năng, nhiệm vụ của thư viện.....	30
2.1.1. Khái niệm	30
2.1.2. Chức năng xã hội của thư viện:	32
2.1.3. Nhiệm vụ của thư viện	34
2.2. Các yếu tố cấu thành thư viện:.....	37

2.2.1. Vốn tài liệu:	37
2.2.2. Cán bộ thư viện:.....	38
2.2.3. Người đọc của thư viện:.....	38
2.2.4. Cơ sở vật chất kỹ thuật:.....	39
2.3. Khái lược lịch sử hình thành và phát triển của thư viện	40
2.3.1. Lịch sử thư viện trên thế giới	40
2.3.2. Ở Việt Nam:.....	44
2.4. Sự nghiệp thư viện ở VN và nước ngoài	47
2.4.1. Sự nghiệp thư viện ở nước ngoài.....	47
2.4.2. Sự nghiệp thư viện ở Việt Nam	52
2.5. Thư viện hiện đại, triển vọng phát triển	53
2.5.1. Ảnh hưởng và những mối quan hệ mật thiết giữa sự thay đổi công nghệ với tính chất của công tác thư viện	53
2.5.2. Các loại hình thư viện hiện đại.....	56
2.5.3. Triển vọng phát triển các thư viện hiện đại ở Việt Nam:	59
CÂU HỎI ÔN TẬP VÀ BÀI TẬP CHƯƠNG II	63
CHƯƠNG III: CÁC NGUYÊN TẮC TỔ CHỨC SỰ NGHIỆP THƯ VIỆN	64
3.1. Nguyên tắc 1: Vai trò của nhà nước trong sự nghiệp thư viện.....	64
3.1.1. Nhà nước lãnh đạo và quản lý sự nghiệp thư viện:	64
3.1.2. Nhà nước điều tiết và tạo điều kiện cho sự phát triển sự nghiệp thư viện.....	66
3.1.3. Nhà nước tổ chức hoạt động các nguồn đào tạo đội ngũ cán bộ thư viện - thông tin.	66
3.2. Tính phổ cập của thư viện.....	66
3.3. Đảm bảo tính hệ thống trong xây dựng mạng lưới thư viện.	67
3.3.1. Phân bố mạng lưới thư viện.	67
3.3.2. Tổ chức hệ thống thư viện.....	67
3.3.3. Sự phối hợp thống nhất hoạt động của các hệ thống thư viện.	67
3.4. Xã hội hóa hoạt động thư viện.	68
CÂU HỎI ÔN TẬP VÀ BÀI TẬP CHƯƠNG III.....	70

CHƯƠNG IV: NGHỀ THƯ VIỆN	71
4.1. Nghề thư viện- một nghề không ngừng phát triển:	71
4.2. Công tác đào tạo cán bộ thư viện trên thế giới và ở Việt Nam:	73
4.3. Các tổ chức nghề nghiệp.....	76
4.3.1. Liên hiệp các hội thư viện quốc tế (IFLA)	76
4.3.2. Hiệp hội thư viện trường học quốc tế (IASL - International Association of School Librarianship)	84
4.3.3. Hội thư viện Hoa Kỳ:.....	86
4.3.4. Hội Thư viện Việt Nam:.....	87
CÂU HỎI ÔN TẬP VÀ BÀI TẬP CHƯƠNG IV.....	90

CHƯƠNG I: CƠ SỞ LÝ LUẬN CỦA THƯ VIỆN HỌC

Mã chương:

Giới thiệu: Khái niệm, đối tượng nghiên cứu, sự hình thành và phát triển của thư viện học, phương pháp luận và hệ phương pháp nghiên cứu trong thư viện học, mối quan hệ giữa thư viện học với các ngành khoa học khác và phân định loại hình thư viện

Mục tiêu:

- Trình bày được khái niệm thư viện học, đối tượng nghiên cứu, cấu trúc và sự hình thành phát triển của thư viện học
- Trình bày được các phương pháp nghiên cứu và mối quan hệ giữa thư viện học với các ngành khoa học khác
- Nhận thức các cách phân định loại hình thư viện

Nội dung chính

1.1. Khái niệm thư viện học:

Thư viện học hay còn gọi là khoa học thư viện là một ngành khoa học có lịch sử phát triển lâu dài, có nội dung lý thuyết phong phú

- Theo các nhà thư viện học Liên Xô trước đây thì thư viện học là bộ môn khoa học nghiên cứu những mục đích, nguyên tắc, nội dung, hệ thống và hình thức sử dụng chung các tài liệu trong những điều kiện lịch sử cụ thể

- Về thuật ngữ, thư viện học còn được gọi là khoa học về thư viện hay khoa học nghiên cứu việc tổ chức các thư viện

- Theo tiêu chuẩn VN 5453 – 91 “thư viện học là bộ môn khoa học nghiên cứu về lịch sử lý luận, phương pháp và nội dung của hoạt động thư viện”

→ Về bản chất, thư viện học là một ngành khoa học nghiên cứu các quy luật, nguyên tắc hình thành và phát triển của thư viện, công tác thư viện và sự nghiệp thư viện

Tại một số nước trên thế giới từ vài năm trước, khái niệm thư viện học đã được mở rộng thành thư viện thông tin hoặc thông tin thư viện học. Ngày nay những khái niệm trên đã được sử dụng phổ biến trên thế giới trong đó có VN

1.1.2. Đối tượng nghiên cứu và cấu trúc của thư viện học:

- Trên bình diện khái quát, thư viện học nghiên cứu các quy luật phát triển của sự nghiệp thư viện với tư cách là một hiện tượng xã hội

- Xét một cách cụ thể, thư viện học là khoa học nghiên cứu các vấn đề về tính chất, đặc điểm cơ bản của hoạt động thư viện thông tin, các quy luật vận

động của quá trình thư viện với mục đích tìm ra những phương thức, những công cụ nhằm tối ưu hoá hoạt động thư viện thông tin

- Về mặt lý thuyết: thư viện học có nhiệm vụ tìm ra những quy luật chung nhất của hoạt động thư viện thông tin của sự nghiệp thư viện thông tin

- Về mặt ứng dụng: thư viện học có nhiệm vụ tìm ra những phương tiện và phương pháp thích hợp nhất để hoàn thiện thực tiễn hoạt động thư viện thông tin và phát triển sự nghiệp thư viện

- Đối tượng nghiên cứu cụ thể của thư viện học là những vấn đề đặt ra trong thực tiễn ngành thư viện. Thư viện học nghiên cứu khía cạnh xã hội của sự nghiệp thư viện, tổ chức kỹ thuật thư viện, hiệu quả kinh tế các mặt hoạt động của thư viện, các vấn đề hoàn thiện tổ chức quản lý thư viện, đặc điểm dân tộc của sự nghiệp thư viện...

Trong quá trình phát triển, quan niệm về đối tượng nghiên cứu của thư viện học ngày càng được mở rộng. Đây là vấn đề cốt lõi của thư viện học, nó gây ra nhiều cuộc tranh luận giữa các nhà thư viện học trên thế giới và cho đến nay, trên thế giới vẫn tồn tại nhiều quan điểm khác nhau

- Theo các nhà thư viện học người Âu - Mỹ, đối tượng nghiên cứu của thư viện học là các vấn đề cụ thể trong công tác thư viện như: kỹ thuật tổ chức thư viện, tổ chức dịch vụ thư viện, kiểm soát thư mục, tự động hóa công tác thư viện, quản trị mạng, khai thác thông tin, phục vụ nhu cầu của người đọc và người dùng tin, đào tạo cán bộ thư viện ...

- Theo M. Settinger nhà thư viện học người Đức thì “thư viện học là lĩnh vực khoa học kỹ thuật đơn thuần mang tính ứng dụng nên đối tượng của nó bao gồm các kỹ thuật như: sắp xếp, lựa chọn, tổ chức vốn tài liệu, xây dựng trang thiết bị cho các diện tích thư viện”

- Theo ông V. Va – ni - ép nhà thư viện học người Nga: “Đối tượng nghiên cứu của thư viện học là các mối quan hệ giữa 3 thành phần: tài liệu, người đọc và thư viện, trong đó quan hệ giữa tài liệu và người đọc là quan hệ bản chất”

- Theo quan điểm của nhà thư viện học Liên Xô N.C Các – ta – sốp đối tượng nghiên cứu của thư viện học là sự nghiệp thư viện. Sự nghiệp thư viện là một hiện tượng xã hội gồm tổng thể mối quan hệ giữa sách – thư viện – xã hội, mà sự nghiệp thư viện bao gồm nhiều vấn đề: các chính sách thư viện, các nguyên tắc phân loại thư viện

Trong những năm gần đây, do nhu cầu sử dụng của người đọc đã được nâng cao đáng kể, chức năng và vai trò thư viện cũng thay đổi vì thế một số nhà thư viện hiện nay quan niệm rằng, đối tượng nghiên cứu của thư viện học là mối

quan hệ giữa thông tin đã được khách thể hóa trong các xuất bản phẩm với người đọc và người các bộ thư viện

Trong các giai đoạn lịch sử cụ thể, do ảnh hưởng của chế độ chính trị, điều kiện kinh tế, văn hóa – xã hội và trình độ phát triển khoa học kỹ thuật của các nước khác nhau mà đối tượng nghiên cứu của thư viện học ở các nước cũng không hoàn toàn giống nhau

Ví dụ: Ở các nước tư bản phát triển như: Anh, Mỹ...Thư viện học tập trung vào việc nghiên cứu những vấn đề kỹ thuật thư viện như hoàn thiện các chu trình, quá trình xử lý kỹ thuật, tổ chức kho, bảo quản tài liệu, trụ sở thiết bị thư viện, tự động hoá... Trong khi đó thư viện của các nước xã hội chủ nghĩa trước đây lại tập trung vào nghiên cứu các quy luật phát triển của sự nghiệp thư viện trong điều kiện xã hội chủ nghĩa, nghiên cứu vai trò văn hoá, giáo dục và xã hội của thư viện, cơ giới hoá, hiện đại hoá công tác thư viện, phân phối và sử dụng có hiệu quả các nguồn lực thư viện, hoàn thiện công tác quản lý sự nghiệp thư viện

1.2.2. Cấu trúc của thư viện học

- Cấu trúc của thư viện học là cơ cấu và hình thức bên trong của sự tổ chức khoa học thư viện, là mối liên hệ lẫn nhau, là sự phối hợp tương đối vững chắc giữa các bộ phận cấu thành nên thư viện học như một chỉnh thể thống nhất, toàn vẹn.

- Thư viện học gồm 13 phần: Lịch sử sách, Lịch sử thư viện, Thư viện học đại cương, Vốn tài liệu, Mô tả tài liệu, Hệ thống mục lục, Phân loại tài liệu, Định chủ đề tài liệu, Xử lý nội dung tài liệu, Công tác với người đọc, Tổ chức và quản lý công tác thông tin - thư viện, Trụ sở trang thiết bị trong công tác thông tin - thư viện, phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu trong thư viện học.

1.3. Vài nét về sự hình thành và phát triển của thư viện học:

1.3.1. Trên thế giới:

Thư viện đã xuất hiện từ thời cổ đại và nghề thư viện là một nghề có từ rất lâu đời nhưng mãi đến thế kỷ XIX mới được hình thành với tư cách là một ngành khoa học độc lập

Nếu xét trên bình diện lịch sử thì thư viện học cũng có nguồn gốc và sự phát triển riêng

Trước khi hình thành bộ môn khoa học về thư viện, các tư tưởng thư viện học đã tồn tại gắn liền với sự hình thành và phát triển của thư viện và nghề thư viện

Thư viện ra đời từ thời cổ đại nhưng lúc đó thư viện chủ yếu thực hiện chức năng tàng trữ. Thư viện thời kỳ này chưa thực hiện vai trò xã hội của nó mà nó